

To 116696

زویسکی بابلریندن و غیران ابر لریندن

عبدالولی یوسف

زین الله حضرت رسولی و آخوند احمد حاجی
رحمانقولی ناک رسملری علاوه ایتلندی.

ع. بطل.

ناشرلری: عبدالولی اوغللری محمد علی، ملا محمد
و عبدالعزیز یاوشفلردر.

« وقت » مطبعهسی اورنبورغده

ТИПОГРАФІЯ ГАЗЕТЫ „ВАКТЪ“ ВЪ ОРЕНБУРГѢ.

1912

T0116696

25
in 25
Conrad

In No 5485

НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА
ИМ. Н. И. ЛОБАЧЕВОГО
КАВКАСКОГО ГОС. УНИВЕРСИТЕТА

№ 1634
To 116696

زویسکی بابلرندن و غیران ابرلرندن

عبدالولی یوسف

زین الله حضرت رسولی و آخوند احمد حاجی
رحمانقولی ننگ راسملری علاوه ایتملی .

ع . بطل .

ناشرلری : عبدالولی اوغل لری محمد علی ، ملا محمد
و عبدالعزیز یاوشفلردر .

« وقت » مطبعهسی اورنبورغده .

ТИПОГРАФІЯ ГАЗЕТЫ „ВАКТЬ“ ВЪ ОРЕНБУРГЪ.

1912

محمد اسد اللہ خان اویسی پلوٹی

مقدمه اورنيئە .

ترويسكى بايلرىندىن و خيرات ايهلرىندىن عبدالولى ياوشفنىڭ ترجمە حالن «آثار» گە درج ايتو، رضاءالدين حضرتكە مطلوب بولغا- نلىقدىن، شول ترجمە حال ايچون معلومات جىدروب، يا كە اوزن ترتيب ايتدروب يىبەرولرى غىصوصندە، حاضرگى ياوشفلر تجارتخانهسىنىڭ پاترونى بولغان ملا على افندى ياوشفكە خط يازغان؛ لىكن نيچوندىر، بو خط جوابسىز قالغان. ۱۹۱۰ نچى يىلنىڭ جەيندە مېن ترويسكىگە كېلىگىچ، رضاءالدين حضرتنىڭ بو آرزوسىن عبدالولىنىڭ اوغللىرىنە سويلەدم. آلاش اوشبو ترجمە حالنى يازدروغە قىرار بىروب بو خىدمىنى مېڭا تابشردىلر. مېن مونى «آثار» گە درج ايتەرلىك روشدە يازوب بىروب، ايندى يىبەرەم، دىب طورغاندە «آثار» آرگىناللىرىنىڭ مصادره ايتلىگانن غزىتەلردە اوقودق .

عبدالولىنىڭ بعضى بالالىرى : «آيرم رساله ايتوب باصدرساق نيچك بولور ايكان؟» دىدىكلرىندىن بو غىصوصدە كىڭاش ايتوب، رضاءالدين حضرتكە مکتوب يازدم. مکتوبىمە قارشى اوشبو جوابنى آلام: «عبدالولى ترجمەسن يازوب بىروكز ايچون شادلاندىق. «آثار» نىڭ نە وقت قايتووى معلوم دىگل، سلامت قايتووى دە شېهەلى. كىغىلر تىگلىمگان، رقىملر قويلماغان ايدى. مقدمەسىنى يازوب تمام ايتدىكم صوڭ : «ايمدى رقىملىرىنى ايرتە طورغاچ قويلارم» دىه قالدروب اورنىمە ياتدم، شول كىچەدە معلوم آفات كىدى. ايرتە رقىملىرىنى ترتيب ايدوب ساعت ۱۰ دە اوز حضورمدە بىسم الله قويدروب حرف جيارغە باشلاتمق خيالندە ايدم، فقط نصيب اولمادى. خلاصه : سىزنىڭ يازدىقىز انشاءالله اوزىنە

مستقل بر رساله اولورغه يارار، بولغان نرسه تيك ياتماسون، احتمال بزنكى كى اولماسهده، باشقه بر آفات كلكمىدن امنيت يوق. شونىڭ ايچون باصلووينى موافق كورر ايدم، يعنى بو كوندن اوزينه آيروم رساله ايدلوب باصلسون. كشى سوزندن قورقماگز، باصلسون. بو كونكى كشىلر سوزلارينه اعتبار يوق. اعتبار ايسه كل چكده گيلرگه در. كل چكلر رحمتدن باشقه بر نرسهده آيتماز لر.»

ترتيب ايتكانم اوشبو ترجمه حالنى حرمتلو استاذ رضاءالدين حضرتكه ييبهروب كورستكان ايدم، اول لطفابعض كيمچيلكارن كورستوب آيرم بيلگيلر قويوب ييبهردى. آلارنى توزه تدم. دخى رساله شكندنه باصيللاچق بولغاچ، آيرم، آيرم سوز باشلرى ياصارغه وبعض نرسه لر آرتدر رغه طوغرى كىلدى. عبدالولى ياشوف حقندهغى معلوماتىڭ ايك كوب اولوشن آخوند حضرت رحمانقولى و محمد حضرت بيكهاتى دن آلم. اوشبو محترم اوچ ذاتقه چن كوكلمدن تشكر ايتهمن.

اوشبو رساله گه صاحب ترجمه نىڭ رسمى، امضاسى، طوغان وئولگان اويلر بنىڭ رسملى، آنىڭ كيكاشچيلر يندن آخوند رحمانقولى و شىخ زين-الله رسولىڭ رسملى، هم ياشفلر سالدرغان قوستاناى مسجدىڭ رسمى درج ايتلدى.

ع . بطل .

نرويسكى ۱۹۱۱ بل ۲ اوكتاير.

عبدالولى ياوشى نىڭ طوغان يورطى

عبدالولى ياوشى .

بابالرى و آنلرنىڭ وطنلىرى - ترويسكىدە عيسادىن تارالغان ياوشىلار .

عبدالولى بن احمد جان بن عيسى بن يوسف بن بيكباو بن مرتضى
بن مراد بن عبدالله بن دوستم محمد بن ياغوش بن ياوش (*).

بو ذاتنىڭ بابالرى قزان اوياز نىدە «ايسكى منگار» اولىدە كۈن
ايتكانلار . «ترويسكى» گە عيسى يوسف اوغلى كوچوب كىلگەن . بو
شەردە بولغان ياوشىلارنىڭ ھەممەسى شوشى عيسىدىن تارالغانلار : مونىڭ
فاطمە عبدالرفىق قزى اسمى خاتوندىن : احمد جان ، محمد جان ، حكيمجان ،
شاكر جان ، اسماعىلجان و ذاكر جان اسمى اوغلىرى ؛ عائشە ، زھرا

(*) ترويسكىدە عبدالله حكيمجان اوغلى ياوشى قوللىدىغى روسچە تىرىپ
ايتىلگان شجرە (Родословня князей Яушевых) دن كوچىلدى .
شجرەنىڭ آستىدە يازىلغان روسچە يازولارنىڭ اوقۇرغە مېكىن بولغان فىدىسىدىن بو شجرەنىڭ
۱۸۵۶ نچى مىلادىدە عبدالولىنىڭ باباسى عيسى طرفىدىن تۈزۈلۈپ قزان شەرىدە گى ئىللە
نىدىنى مەھكەمە لىدە تصدىق و تائىد ايتىدىلگانلىكى آڭغارىلا . بو يازولارنىڭ بايتاغى ،
كاغىد و چۈپۈرە گى بىلەن بىرگە ، طچقانلار آشاغان و بتون شجرە مايلانوب و پىچرانب بىتكەن ؛
عبداللە افندى آنى مېڭا ئىللە قايدىن كلاداوايدىن ئۆزلىب تابوب بىردى .

وعفیفه آدلی قزلی؛ محبوب کمال اسملی ایکنچی بر خاتونندن محمد لطیف اسملی بر اوغلی بولغان .

محمد جان بن عیسانک محمد علی و محمد شاه دیگان ایکی اوغلی بولغان؛ بونلردن اولگیسینک حیاتده دورت اوغلی وبر قزی بار؛ محمد شاه بن محمد جان اوزی ده حیاتده؛ بالالری کوب .

حکیمه جان بن عیسانک عبدالله و محمد ولی اسملی ایکی اوغلی بار؛ اشرف اسملی قزی صاحب ترجمه عبدالولینک تحت نکاحنده ایدی؛ بدر صفا آدلی قزی ترویسکیده ولی شاکر اوغلی نام کیمسه گه بیرلگن . خدیجه اسملی قزی الک، صاحب ترجمه عبدالولینک مودوده اسملی خاتونندن طوغان عبدالرحمن تحت نکاحنده بولغان؛ حاضرده قزانده یاگا بستهده امام کشاف ترجمانی تحت نکاحنده بولوب، بر حیاتدر .

شاکر جان بن عیسانک عقبی یوق . بو - ۱۸۷۱ نچی میلادیده آخوند احمد حاجی رحمانقولی بلهن برابر حجگه بارغانده برادری حکیمجان بلهن ایکیسی برگه مدینه بلهن مکه آراسنده «ریان» دیگان اورونده وفات وشونده مدفون بولغانلر .

اسماعیلجان بن عیسانک ماهی بدر اسملی بر قزیغنه قالغان؛ ئلی حیاتده در . ذا کر جان بن عیسانک عقبی یوق .

عائشه بنت عیسی وقتیله ترویسکیده ۲ نچی محلهده امام بولغان احمد (*) حضرتنک طوغانی عبداللطیف خالد اوغلینک تحت نکاحنده بولغان . مونک حیاتده بر قزیغنه بار .

زهرا بنت عیسی ترویسکیده عبدالرحمن عباس اوغلی دیگان بر کیمسه نک تحت نکاحنده بولغان . مونک حیاتده بر اوغلی ایکی قزی بار . عفیفه بنت عیسی ، پتر پاولده آخوند بولغان عبد الباری عباس

(*) ترجمهء حالی «آثار» ده یازغاندر . ج ۲ بیت ۵۱۱ .

اوغلى (*) ياوشف كه بېرلگان . آندن عبد الوهاب اسملى اوغلى
حاضرده شول شهرده امام و آخونددر .

محمد لطيف بن عيسانك حياتده ملا احمد ، ملا محمد اسملى اوغل
لرى ؛ معموره اسملى بر قزى بار .

احمد جان بن عيسانك عبدالولى (صاحب ترجمه) ، محمد صادق ،
محمد شريف هم ملا على اسملى اوغللرى ؛ عزيزه ، ماهره و ماهتاب آدى
قزلرى بولغان .

محمد صادق دن شاكر اسملى بر اوغل ؛ ماهروى و مستوره اسملى
ايكى قز قالغان . شاكر وفات بولوب اوچ اوغلى ، بر قزى قالغان .
ماهروى بلهن مستوره ايکيسى ده ايرگه بارغانلر و حياتده درلر .

محمد شريف ۱۹۰۶ نچى ميلادیده صاحب ترجمه بلهن بر يلدہ
وفات بولوب محمد لطيف اسملى اوغلى ، منوره اسملى قزى قالدی .
ملا على حياتده بولوب بوكونگى «تارغاۋوى دوم برادران ياوشفلر»
فيرماسينك پاترونى (الوغسى) در .

عزيزه - ولى طاهر اوغلى اورازايف نام كيمسه نكاحنده اولغان .
اول ئولگياج ، طوغانى ماهرده آڭا بارغان . عزيزه دن طوغان محمد جان
اورازايف ناشكند شهرنده بر حيات بولوب برادران ياوشفلر خدمتده در .
ماھتاب ، حاضرده ۲ نچى محله ده امام ، ملا محمد ظريف اوغلى بيكماتفنك
تحت نكاحنده بولوب بر حياتدر .

(*) ۲ نچى قسم «مستفاد الاخبار» نك ۲۶۱ - ۲۶۳ بيتلرندہ شوشى عباس حضرت
نك ترجمه حالى يازلغان . مرجانى آنك نسين : «عباس بن عبد الرشيد بن احمد بن
شكر بن حسن بن حسين بن قطلغ محمد بن ايشه محمد بن دوسته محمد بن باغش بن
ياوش» ديسه ده روسچه يازلمش رسمى شجره ده اول «ياوش» گه مونه بو روشچه ايلتوب
تره لسان : «عباس ، عبد الرشيد ، خوجه ، قطلغ احمد ، حسين ، حسن ، دوسته محمد ، باغش ،
ياوش» . قايسينك درستلگان الله بلسون .

II

عیسانڭ مال تابووی، ایزگیلکلی و طورغان یورطی - احمدجاننڭ اوز آلدینه اش کوره باشلاوی - حکیمجاننڭ آڭا و صاحب ترجمه گه یاردمی - احمدجاننڭ حج قیلووی ووفاتی - صاحب ترجمه اش باشنده .

صاحب ترجمه نڭ باباسی عیسی، ترویسکیدن بخاراغه چغوب کیتوب آنده چن غیرت و همت بلهن کسبکه طوتونغان، کروان بولوب قوم دیگزلری آرقیلی تورلی شهرلرگه یونله طورغان دویه لرگه آرتیلا (یوکلنه اتورغان یوکلرنی به یله و خدمتندک و باشقه خدمتلرده بولونغان. آنک شول روشچه بر نیچه یل کسب ایتوب سرمایه یاصاغاچ «ترویسکی» گه قایتوب سوداغه طوتونغان: میناوندک و شهر اچنده دکان (کیبت) لر آچقان؛ آقرن، آقرن اعتبارلی و انابتلی سودا گیرلر ره تینه تزلسه ده آرتق بایی آلمان، تیک اوغلی حکیمجان ییتشکاچکنه یاخشوق دولت ایهسی بولوب کیتکان و «بای» اسمن آلمان .

عیسی، دولت ایهسی بولغاندن صوڭ مسجدلرنی قاراوغه بیک اهمیت بیره طورغان بولغان: ۲نچی محلده گی مسجدنی بر نیچه مرتبه تعمیر ایتدرگان و ۳نچی محله ده گی مسجدنی بتونله ی اوز کسه سندن صالحدرغان .
اول وقتده شهرنڭ اول یاق اوچی، حاضرگی هدایه الله دیوزییف یورطندن ده یوغاریراق بولغان. بنا علیه بو مسجد صالحان اورون بوش دالا، و اوسته وینه سازلق، صولی بر کوله وک بولغان. عیسی بو کوله وکنی بالچق و طاش بلهن طوتورتدروب شول ییرگه مسجد صالحان. اول چافده اول تیره ده تاتارلرده بیک آز بولغان. لکن صوڭندن کیلگان تاتارلرنڭ اڭ کوب اولوشی شول تیره گه جییلغانلر. بو کونده تاتارنڭ اڭ کوب بولغان اورونی شول تیره بولوب «شهرنڭ تاتار قسمی» دیب آتالادر.

عبدالولی یاوشفی وفات بولغان یورت
(بو کونده اوغلی عبدالعزیز ملکنده در)

عیسی نىڭ طورمىشى ۲ نچى محلەدە بولغان . آنىڭ طورغان يورتى
 حاضر مونىڭ اوغلى لطيف بالالىرى ملەكنەدر . آق بويىلار و عوموماً
 استىلى - ايسكىلىك و بورونىلەقندن خبر بىروب طورادر .

عیسى ، صاحب ترجمەنىڭ آتاسى احمدجاننى آىرب چىغان .
 آىرلۇب چىغاچ احمدجان اوز آلدىنە سوداغە طوتونساده ، نىچوندر ،
 آلغە كىتە آلمانغان . آتاسى بلەن بىرگە طورغان حكىمجان ، احمدجاننىڭ
 بو حالن كوروب ، آنى قىزغانغان ، وعيسى قارىتن - آڭا ، فايدا اورتاقغە
 مال بىروب بخاراغە بىبەرونى اوتىنگان ؛ عيسى كونگان . احمدجان بىر
 بارودوق ، بخارادن آلۇب كىلگەنى مامقندن بىك زور فايدە ايتكان دە ،
 ياخشىغە سرمايه (صوما) ياسانغان . شوندىن سوڭ ، ۱۸۵۳ نچى يىلدە ،
 بخاراغە اوغلى عبد الولىنى دە آلۇب بارغان ؛ تاشكەندكە دە بارغالب
 يورگانلر .

شول ائىنەدە عبد الولىنىڭ اويالغىن و كوزى آچقلىغىن حكىمجان
 كوروب ، آنى اوز قولتوغىنە آلمان و آڭا طانغى دە زورراق اشلىرگە
 قاطيشورغە يوللر آچقان . شول روشچە ، عبد الولى سودا اشلىرىنە
 قاطيشوب ، جدىت بلەن اش كورە باشلانغاندىن سوڭ احمدجان ياخشوق
 دولت ايهسى بولۇب كىتكەن . لىكن سوڭىدىن ، نىچوندر ، احمدجان
 « صنغان » ، غىرتلى عبد الولى آتا دولتىن ياكادان آياقغە باسدروب ،
 حاضرگى ياشوللر بايلىغىنە نىگىز سالغان .

بالالىرى اش باشقارا باشلانغاندىن سوڭ ، احمدجان ۱۸۷۰ نچى
 مىلادىدە آخوند احمدجى رحمانقولى رفاقتىدە حجگە باروب قايتقان ؛
 ۱۸۷۵ نچى يىل فىئورال ۵ نەدە ۵۷ ياشىدە وفات بولغان .

احمدجان وفات بولغاچ ، سودا اشلىرىنىڭ باشىدە طانغى دە جدىت
 بلەن عبد الولى يورى باشلانغان ؛ برادىرى صادق آڭا ياردمچى بولغان ؛
 بوللر شريف وملاعلى بلەن دورت آغاى انى بىرگە طورغانلر و بىرلىكە

اش يورتكانلر. اشنى دخى ده نغراق قازقە بەيلەر ايچون صاحب ترجمه اوز فيرمالرن « تارغاۋوى دوم پادفيرمايو عبدالولى احمدجانوۋيچ ياشوف اص براتيامي » (عبدالولى احمدجان اوغلى ياشوف و برادرلرينىڭ تجارتخانهسى) اسمندە ياشاغان. لىكن، سوڭندن صادق بولاردن آيرلوب چققان. دخى، احمدجاننىڭ حجگە كىتمەسدىن الك ساتوب آغان بلغارى (كون) زاۋودن عبدالولى زورايتقان و كىڭايتكان. ۱۸۸۱ نچى يلدە پاراۋاي تگرمەن طورغوزغانلر.

III

صاحب ترجمەنىڭ طوغان تارىخى و يورتى - آناسى و باباسى - خاتونلرى و بالالرى - اوقوغان يىرى و استاذلرى - علمى، فىكرى و سودا گىرلىگى - كىڭاشچىلىرى (شيخ زين الله رسولى و آخوند رحمانقولى).

صاحب ترجمە عبدالولى ۱۸۴۰ نچى يىل مارت ۱۲ سىندە ترويسكىدە ۱ نچى محلەدە صوبوي اورامندە باجىچى (اورتا آزيادىن كىلگان ماللرغە تامغا صوغوب طور وچى) ھىبە الله حمزە اوغلى يورتندە طوغان. بو يورت بو كوندە آخوند احمد حاجى رحمانقولى يورتندىن ايكى يورت آشا؛ ھىبەنىڭ قىزلىرىنىڭ بالالرى بىكتىمرفلر قولندەدر. اول وقت برنچى محلەدە امام بولغان ظريف بن عبدالجھىل، مېترىقە دفترىنە صاحب ترجمەنىڭ ولادىتى حقندە بولاي دىب يازغان: «آتاسى لاشمانچى احمد؛ آناسى سەيدە بانو، عبدالولىنىڭ آناسى بولغان سەيدە بانو - محمود عبد الرشيد اوغلى ابوبكرف قزىدر. بو ايسە قزان اويانندەگى «صابباش» اولندىدر. صاحب ترجمەنىڭ تەوگى خاتۇنى ترويسكىلىك مودودە حسن قزىدر، موندىن عبدالرحمەن و حكىمجان اسملى اوغللرى، فاتحە و ماھىدەر آدى قىزلىرى بولغان. بولاردىن حكىمجان ۱۷ - ۱۸ ياشلرندە وفات بولغان؛

شيخ زين الله الرسولی

عبدالرحمن صوڭ كۈنلەرنى «پېتىر پاول» شەھرىدە تۇرۇپ، شۇندە ئۆلگەن. مۇندىن، خەيچە خەيچە قىزىدىن تۇغۇلغان بىر ئوغۇل قالغان. ماھىدىن ترويسكىدە يەرگە بارۇپ ئاكا ئاسمى بىر ئوغۇل قالدۇرۇپ وفات بولغان. ئاكا، ئىندى ئۆيلەنگەن، «تاشكەند» شەھرىدە تۇرۇپ. فاتىھە، قىزى سودا گىرى سىلېمان ئاپتۇنغا ئايدى. بۇ كۈندە فاتىھە خانىم ئاپتۇنغا ئۆزىنىڭ ئاتاقلىق قىزى مەكتىبى بىلەن مەشۇرەت. سەھىپە تەرجىمە، مۇدەسسە ۱۸۸۳-ئىلى دېكابر ۱۲-سەھىپە ئاچىلغان؛ ئۇلۇغ قىزى، قىزى فاتىھە خانىم يەنىدە تۇرۇپ.

ئىككىنچى خاتۇنى - نورما ئۆلىنىڭ مۇھەممەد كىمال قىزى ئاچىلغان. مۇندىن مۇھەممەد ئالى ئاسمى بىر ئوغۇل بولۇپ، ئاچىلغان، بۇ كۈندە شۇنىڭ قولىدا تۇرۇپ. ئۈچىنچى خاتۇنى - ئاشۇر خەيچە ئىبىن ئىسىم قىزى. مۇندىن مۇھەممەد، ئابدۇلئەزىز ئاسمى ئوغۇللىرى، خەيچە ئاسمى قىزى بار. ئاشۇر، بۇ كۈندە ئاشۇر ئوغۇللىرىنىڭ قولىدا تۇرۇپ.

*
*
*

ئابدۇلئالى، ۲-ئىلى مەھەدەگى مەدرىسەدە ئامىد خەزىت ئالى ئوغۇلى زامانىدا، ئۇرۇش ئۆزى «ئىككىنچى ئۆلىنىڭ» ئۆلۈمىدە ئامىد ئاسمى خەلپەلەردىن ئوقۇغان. تاتارچە ئوقۇغان يازغان بىلە ئىدى. ئۆزى دىئالۇغى خەزىت ئاشۇر «قەدە داۋد» نى، «مۇھەممەد» ھەم «ئالى بارمۇ» كىتابلىرىنى بىك سۈيۈپ مەتەلە ئىتە تۇرغان بولغان. سوداغا بىرلۈپ كىتكانلىقىدىن، ئوقۇپ ئىلم و ئىكەر دائىرىسى كىتكانلىقىدىن بىلەنمى. ئىتاد ئالدىدا ئوقۇپ ئۆز، مەتەلەسى يوق دەرىجەدە بولسىدە، ئۇلۇغ، ئاشۇر ئوقۇپ كىشىلەر جەمەتتىن ئانالا ئىدى. روسچە ئوقۇغاندا، يازغاندا بىلەن؛ لىكىن سوداغا تەلەقلى ئىشلەردە ئاجىت ئوتتۇرىدا بىلەنمى. «تەرجىمان» غەزەتسى ئوقۇغانلىقى بىلەنمەسىدە، روسچە غەزەتلىرىنى ئوقۇتۇپ، سوغۇش، پالىتېئىقە و قىزىلى و قىزىلى دائىرىسىنى تەكشۈرۈپ ئورۇنغان.

ایسەب حسابە شەب و جیتیز؛ چن معناسیلە «سوداگر»؛ تورلی،
یاگا اشلر باشلارغە جسارتلی بولغان .
صاحب ترجمە ، بعض بر اوزینە مشکەرەك كورونگان خصوصی
اشلرنده؛ هم، مسجد مدرسه صالدرو، اوقو و اوقتوغە یاردم ایتو وشونڭ
كبك جماعت اشلرنده آخوند احمد حاجی رحمانقولی، داملا محمد بیکماتی
و شیخ زین الله رسولی بلەن کینگاش ایتە طورغان بولغان .

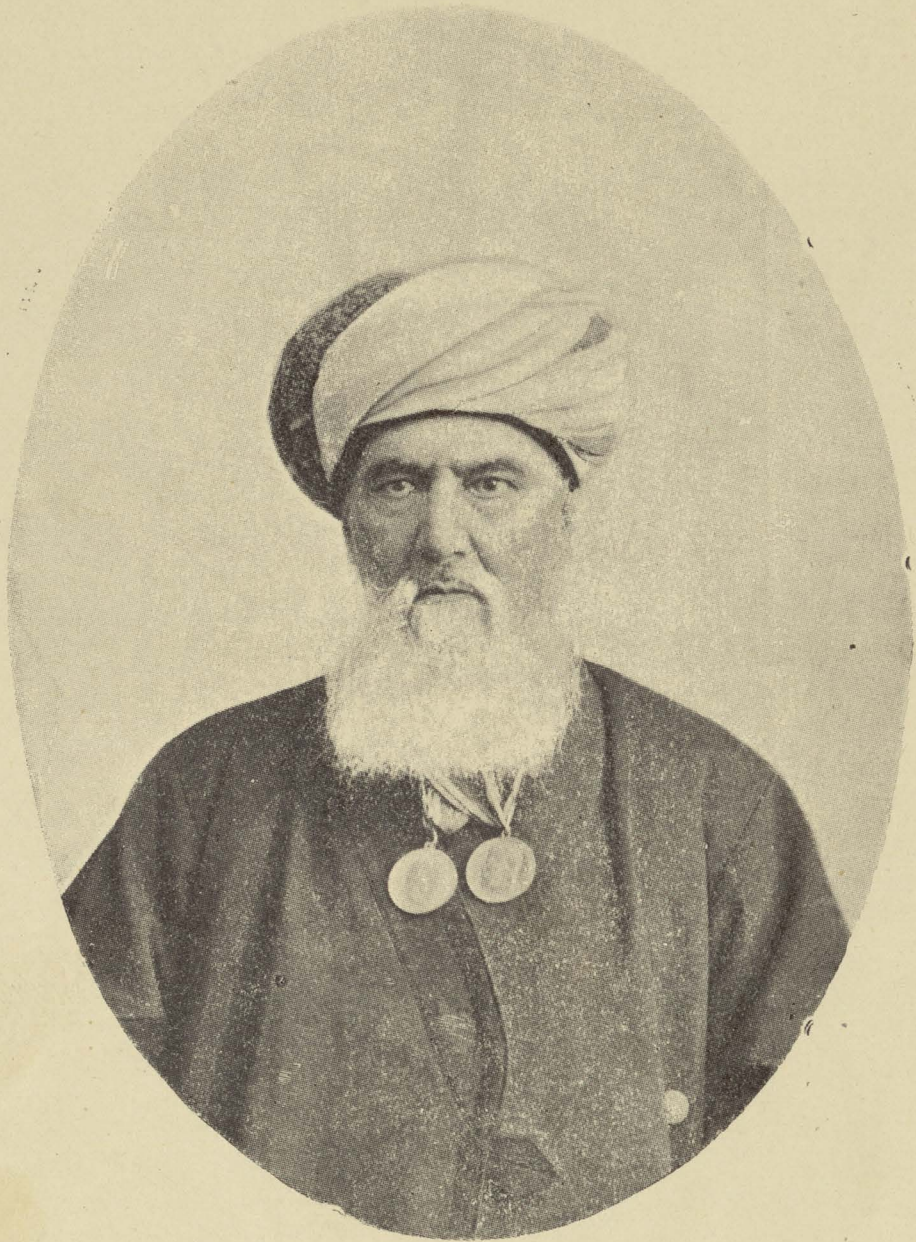
IV

مسجدلر بنا و تعمیر ایتدرووی - اصول جدیدەنڭ تارالووینە خدمتلی - مشكاة المصابیح
باصدرووی - مفتی سلطانف بلەن پتربورغە بارووی - ترویسکی خلقی آراسندە
طوتقان موقعی - حاضرگی برادران یاوشفلر فیرماسی - صاحب ترجمەنڭ وفاتی .

صاحب ترجمە اوز خلقمزغە مال بلەن ایزگیلك ایتکان کشیلر
جملهسندندر. اول، قزان گو بیرناسندە، ترویسکی و اطرافندە بایتاق
یاگا مسجدلر صالدرغان و بعض برەولرن تعمیر ایتدیرگان. ترویسکی
اویازی «ازویرنی - غالوؤسکی» و «بورخان اولی» مسجدلری هم
الوغ و مہابت قوستانای مسجدی، باشلغی صاحب ترجمە بولغان یاوشلر
تجارتخانەسینڭ یاگادن صالدرغانی مسجدلرنڭ بعضلریدر .
ترویسکیدە تاتار بالالرینە مخصوص روسسکی قلاص آچارغە رخصت
چفارتو وشولوق شہردە مسلمان جمعیت خیریەسی تأسیس ایتو حقندە،
بیک زور خدمت و اجتهادلر ایتکان و بو ایکی فایدەلی مؤسسە میدانغە
چفارلغان .

صاحب ترجمەنڭ اڭ زور خدمتی، ترویسکی و اطرافندە اصول
جدیدە بلەن تعلیمنڭ طارالووینە مال بلەن یاردم ایتوویدر. بو
یاقلردە مونڭ انتشارینە آنڭ زور ھمتلری بولغان . اصول جدیدەنڭ

آخوند احمد حاجی عبدالظاهر اوغلی رحمانقولی
ترویسکی ده انچی مسجد حضورنده ۱۸۷۶ نچی یلدن بیرلی امام؛ ۱۸۹۰ نچی
یلده آخوند بولغان؛ ۷۳ یاشنده.

میدانغه چغووینه و خلقبیز آراسنده تارالووینه اوزیبزدن بر نیچه قلم
ایهلری، بر نیچه ملا و معلم و بر نیچه بایلرنڭ خدمت و همتلری سبقت
ایتکانلگی معلومدر. مونه، عبدالولی یاشوفده شوندى بایلرنڭ
برسیدر. مینم قاراشمده آنڭ بو خدمتی، مسجدار صالدرو و توزه تدر و-
ویندن ئلله نیچه قات مهم والوغدر. بزده مسجدار صالدروچی، مسجدار
توزه تدر وچی، حجاز فقیرلرینه صدقلر ییبهروچی، «صاغلام»
تله نچیلرنی قاپتا توبینه جیبوب «زکات» ئوله شوچی و بدل حج بلهن
وصیت ایتوچی بایلر بیک کوپ بولغانلر. بونلرنڭ «ایزگیلکلی» گل
بر تورلی بولغانلقدن و ملتیزنڭ حیاتی و بقاسی ایچون بر تینلک یاردم
ایتەچک اشلر بولماغانلقدن، خلقبیزده هیچ بر تورلی یاخشی اثر کورسته
آلماغانلرغنه توگل، بلکه قایو برلری ناچار اثرلر کورستانلر. ملتیزنڭ
حیات و بقاسنده ابتدائی مکتبلرنڭ نیندی مهم اورون اشغال ایتولری،
ایسکی «مپتک» لریبیزنڭ نی درجهده چرک و اساسسز بولولری، اصول
جدیده آرقاسنده ابتدائی مکتبلریبیزنڭ کوزگه کورینورلک روشده
یولغه صالنولری و یاگا هم فایدەلی یونگه کیتولری بصیرت ایهلرینه
آچق معلوم بولغاچ، عبدالولی باینڭ ابتدائی مکتبلرنڭ توزه لووی
یولنده ایتکان خدمت و یاردملرن نیچک مهم والوغ صاناماسقه کیرهک؟
اصول جدیدەنڭ عملگه قویلووی و طارالووینه مال بلهن خدمت
ایتکان کشیلر صفقه تزلگان تقدیرده احمدبای حسینفنڭ امام اورنن
طوتاچغنده شبهه یوق، لکن عبدالولی ده بو صفنڭ مهم و کورکلی بر
اورونن اشغال ایتەچگنده شبهه لەرگه یارامی. اصول جدیدەنڭ تاریخن
یازوچیلر مونی اونوتماسونلر!

اصول جدیدە مکتبلرینه عبدالولینڭ کسه سندن بر نیچه مکلر
صرف قیلنو اوستینه، اول ویاردمچیلری اوز فایدەسن اوزی بلمگان
تاتارلرغه و کیریگه بتکان بعض ملالرغه «یاگاچه اوقتونی» قبول ایتدرو

یولنده ده کوب مشقت و محنتلر کورگانلر .

آخوند رحمانقولی حضرتلری، باشلاب اصول جدیدنی عملگه قویو نیتی بلهن اوز خلفه لارندن محمد ذا کر و هابفنی (بو کونده یبیدی صو ولایتنده توقماق شهرنده طوراً) اصول تعلیم کورر ایچون استانبولغه ییبه رگانه آگا کیرهک بولغان مصارفنک زور بر الوشن عبدالولی بیرگان . اول قایتوب، برنچی اصول جدیده مکتبن آچوب اوقوتا باشلانماچ صاحب ترجمه برنچی محله حضورندهغی شول مکتبنک معلملرینه ایغه ۵۰ صوم معاش بیره باشلانغان . «ترویسکی» ننگ باشقه محله لارنده ده اصول جدیده مکتبلری آچلوب اوقتولر باشلانغاندن صوڭ اول مکتبلرنک معلملرینه ده معاش بیررگه کرشکان؛ حتی «ترویسکی» و «چیله بی» اویه زنده گی بعض بر اوللرده ده مکتبلر آچدرب معاشلر بیرگه له گان . بو روشچه مکتبلرگه یاردم ایتووی اوزی ئولگانچه دوام ایتکان .

* * *

مشکاة باصدر ووی - ۱۸۹۲ - ۹۳ نچی یلرده مسلمانلرنک دینی کتابلرن باصدر وونی طیو حقنده چیکدن طش انصافسزلقلر باشلانماچ ، روسیه مسلمانلری آراسنده کوکلسزک ، خفا و جفالانو اولدیغی معرفتدر . مونه بو حال ، مسلمانلرنک کوب طورغانی شهرلرنک برسی بولغان ترویسکی ده کورلگان . شوشی اش حقنده تیمیشلی اورونلرغه مراجعت ایتهر ایچون دیلیغانلر صایلاب پایتختکه ییبه رو فکرن صاحب ترجمه قوزغاتقان . بس ، آخوند احمد حاجی رحمانقولی بلهن ملا محمد بیکماتی ترویسکی مسلمانلرندن وکیل صفتیله چغب کیتکانلر ، کیتشلی اوفاغه کرب ابوالسعود میرزا اختمفنی آلغانلرده پیتر بورغغه یونه لگانلر . شول چورده پایتختکه باشقه شهر مسلمانلرینک وکیللری ده کیلگانلر ایکان . آخوند رحمانقولینک سویله وینه قاراغانده : مسلمانلرنک شولای آه واه ایتوب یورگانلری زمانلرده پیتر بورغ آخوندینک تگی وکیللر بلهن شایارولری ، نازلانو

عبدالولی یاشوف و برادرلری طرفندن سالنغان «قوستانای» مسجدی

(قاپريز) لرى، آدلاغان صاين آلتون شگفرداوينه قولاق سالووى تاريخيزغه يازلغانده خلفرمزنى بر جهتن كولدريك و بر جهتن يغلاتورلق حالدر. «امور تضحك السفها منه* ويكي من عواقبها اللبيب..». مطبعه چى بوراغانسكى آخوند رحمانقوليدن باصار ايچون كتاب صور اغان. آخوند اوز ايده شى ملا محمد حضرت بلهن «مشكاة المصابيح» نى تقديم ايتكانلر. حالبوكه آندن الك شول حالده بوكتابنى باصارغه رخصت بيرلمگان ايكان. ليكن بويولى بر ياقدن بوراغانسكى نك يالبار ولرى و بر ياقدن ترويسكى و كيللرينك قوللرندن كيلگان تدبيرلرده كيهچيلك ايتمه ولرى طاش بفرلر نى يومشاتفان و مشكاة نى باصارغه رخصت بيرلمگان. شوشى مشكاة، صاحب ترجمه نك خراجاتى بلهن باصلغان. ١٠٠٠٠ نسخه باصقانلر، ٦،٠٠٠ صوم آچه طوتولغان. كتاب بيك نفيس و مكمل روشده باصلغان، كه اوستينه قارات كينه نب طور رلقدر.

اوشبو «مشكاة المصابيح» نسخه سينك باش ياغينه «رخص للطبع فى سانكت پيتر بورغ فى ماه سنتابر ١٣، سنة مسيحية ١٨٩٣؛ فى ماه ربيع الاول ٣، سنة هجرية ١٣١١. فى المطبع الالياس ميرزا بوراغانى القريه فى سانكت پيتر بورغ» ديب باصلغان. اما صوگفى بيتنده: «فقد انطبع هذا الكتاب الشريف بسعى العالمين الفاضلين الكاملين المدرسين فى بلدة الطرويسكى احدهما سمى حبيب الله على ما بشر به روح الله على مناطق به القرآن الحكيم (١) وثانيهما ايضا سمى حبيب الله على ما جاء فى مواضع من تنزيل العزيز الرحيم (٢) وكان هذا الكتاب الشريف من السابقين فى بلاد الهند مطبوعا ولم يكن فى هذا الديار مطبوعاً. فشمير العزيزان المذكوران الذيل باهتمامهما فى طبعه وتمثيله فى الدولة الروسية فتيسر هذه المشكوة الشريف كاملا مرغوبا مطبوعا فى مطبعة الياس

(١) احمد حاجى آخوندنى اراده ايته. (٢) محمد حضرت بيكماتينى قصد ايته.

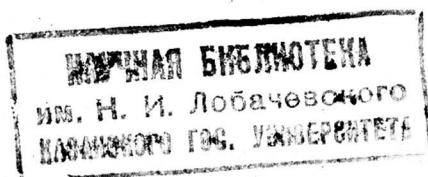
كون زورايفان، سودا ميدانلىرى كىڭايگان . بو تجارتخانه نىڭ حاضرگى
 اعضالىرى ملاعلى احمد جان اوغلى ياوشىف (فيرمانىڭ پاترونى) ،
 عبدالولىنىڭ ايكى اوغلى ملامحمد و عبدالعزىز ؛ هم محمد شريف اوغلى
 لطيف ياوشىفلردىر . بو فيرما حاضرده ماوراء اورالدهغى فيرمانلارنىڭ
 دولتى، معتبر، توپلى و اشانچىلىرىدىن سانالادىر . سودالىرى همان كوچە يە
 و تشبىثلىرى آرتا بارادىر . دىن و ملت ايچون ايزگىلىكلرى دە يوق توگىل .
 عبدالولىنىڭ بالالىرى استقامتلى و اوز اشلىرى باشقاروچى كشىلردىر .

**

صاحب ترجمه عبدالولى ياوشىف ۱۹۰۶ نچى ميلادىدە سنتابرنىڭ
 ۱۳ نده ايرتە بلەن ساعت ۴ دە وفات بولغان . ياشى ۶۷ ايچندە ايدى .
 مرحوم، ئولگانده عموم ملت فايدهسى ايچون زور وصيتلر ايتەرگە
 موفق بولا آلمىغان . لىكن اوزىنىڭ حياتىدە ايتكان ايزگىلىكلرى دە اسمەن
 ياخشىلىق بلەن صاغىندىرغە ييتەرلىكىدىر . الله تعالى اوزىنىڭ رضاىىنە
 مظهر ايتسون !

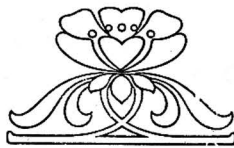
To 116696

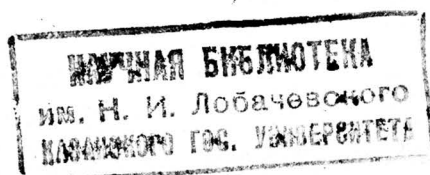
كون زورايمان، سودا ميدانلىرى كىتايگان. بو تجارتيخانه نىڭ حاضرگى
 اعضالىرى ملاعلى احمدجان اوغلى ياوشىف (فيرمانىڭ پاترونى)،
 عبدالولىنىڭ ايكى اوغلى ملامحمد وعبدالعزيز؛ هم محمدشريف اوغلى
 لطيف ياوشىفلردىر. بو فيرما حاضرده ماوراء اورالدهغى فيرمانلىرىنىڭ
 دولتىلى، معتبر، توپلى و اشانچىلىرىدىن سانالادىر. سودالىرى همان كوچەيە
 وتشبىلىرى آرتا بارادىر. دىن و ملت ايچون ايزگىلىكلىرى دە يوق توگىل.
 عبدالولىنىڭ بالالىرى استقامتىلى و اوز اشلىرى باشقاروچى كشىلردىر.

**

صاحب ترجمه عبدالولى ياوشىف ۱۹۰۶ نچى ميلادىده سنتابرنىڭ
 ۱۳ نده ايرتە بلەن ساعت ۴ دە وفات بولغان. ياشى ۶۷ ايچىندە ايدى.
 مرحوم، ئولگانده عموم ملت فايدەسى ايچون زور وصيتلىرى ايتەرگە
 موفق بولا آلمىغان. لىكن اوزىنىڭ حياتىدە ايتىكان ايزگىلىكلىرى دە اسمىن
 ياخشىلىق بلەن صاغىندىرغە ييتەرلىكدىر. الله تعالى اوزىنىڭ رضاىىنە
 مظهر ايتسون!

To 116696

~~84/80~~

4-14

0-25

~~24/1024~~

حقی: ۲۵ تین.

